

Meenutades poisse Eestist New Yorgis – raudse eesriide viimased päevad

Kaja Parming Weeks

Kolmkümmend kuus aastat tagasi, 13. juunil 1988 kogunes Manhattani kesklinna umbes viissada väliseestlast ajalooliselt märkimisväärsele sündmusele, mis kulges hingematva põnevusega. See oli noorte poiste, Estonia RAM-i (Riikliku Akadeemilise Meeskoori) poistekoori kontsert.

Olles Ameerikas sündinud vanematele, kes põgenesid 1944. aastal, kui Nõukogude võim taas okupeeris Eesti, meenutan siinkohal koori külaskäiku tolleaegses ainulaadses kontekstis. Minu mõtisklused pärinevad minu enda kogemusel kontserdil käimisest, Kalju Meri arhiivifilmidel, tollastel uudistel ja intervjuul ühe endise koorilauljaga, nüüdseks juba täiskasvanud mehega Eestis.

Sündmuse tähtsuse mõistmiseks tuleb keskenduda tõsiasjale, et RAMi poistekoori külastus oli esimene Eestist pärineva kultuuri-ansambli visiit USA-sse pärast II maailmasõda. Keskealise ja vanema publiku jaoks oli see esimene kord pärast nende traumaaetilist põgenemist punase terrori eest nelikümmend aastat tagasi, kus nad said viibida nii suures noorte seltskonnas oma kodumaalt. Rõõm haaras neid, nähes oma kadunud riigi tuttava ilmega noori nägusid, ja muusikakriitik Jutta Kurman kirjeldas suure elevusega Vaba Eesti Sõnas kui "puhas ja selge" oli poiste häälamine. Iga silp oli moodustatud, ta kiitis, ja sõnarõhud olid muusikalise rõhuga täiuslikus kooskõlas, kaashäälikud helisesid. Teame, et see erines emakeele versioonist, mida kõnelesid kohalikud ameerika-eesti lapsed, kelle keelt oli kahjuks aeg ja vahemaa nõrgendanud. Lauljate kristalne ja kaunis heli armastatud maalt tekitas kokkutulnutes kohe väga sügavaid tundeid.

Koori moodustas viiskümmend poissi, kellest mõned olid alles kümneaastased. Enamik neist oli üheteistkümmene kuni neljateistkümmene aastased ja mõned madalamate häältega kaheksateist kuni kakskümmend kaks Tallinna Konservatooriumist. Neid juhatas tunnus- tatud dirigent Venno Laul (1938-2018) ja koos nendega oli klaverisaatjana maestro

RAMi Poistekoori kontsert 1988. a. New Yorgis. Kuvatõmmis (screenshot) Kalju Meri filmist.

Vaba Eesti Sõnas ilmus Salme Parmingu foto allkirjaga: "Riikliku Akadeemilise Meeskoori (RAM) Poistekoor Tallinnast hiljutisel USA-matkal esinemas ülimoodsas St. Peters luteriusu kirikus New Yorgi kesklinnas (Lexingtoni Ave ja 54. tänaval). Noored poisid esiridades kannavad barokk-ajastu riietust, tagareas madalamate häälte lauljad smokingites on peamiselt Tallinna Konservatooriumi üliõpilased. Juhatab koori asutaja ja peadirigent, Konservatooriumi rektor prof. Venno Laul."

Lauli poeg, toona kuueteist-aastane Indrek Laul, kellest sai lõpuks maineka Estonia klaverivabriku tegevjuht ja peadirektor.

Sel päeval aitas New Yorgi kuumus, lämmatav 92F kraadi, anda oma panuse ootuse elektrifitseerivale energiale. Peetri kirik oli ülimoodne ruum, kus olid katuseaknad ja tohutud tänavast laeni läbipaistvast klaasist aknad, kust möödunud nägid sisse. Peamiselt New Yorgist ja naaberosariikidest pärit rahvahulgas kostsid sosinad ja sumina, mis koori ilmumist oodates muutusid tugevaks kuminaks. Kui poisid lavale astusid, pealtnägijad tõusid vaimustavas ovatsioonis.

Noored poisid olid mustades barokiajastu koorikostüümides, valgete põlvini ulatuvate sukkade ja pikkade valgete volangidega kraedega. *Sanctus, Sanctus, Sanctus* helisesid Mozarti esimesed selged noodid, kõlades täpselt sama hästi kui

Indrek Laul 1988. aastal RAMi poistekooris New Yorgis. Kuvatõmmis filmist.

Viini poistekoor. Järgnesid Händeli, Mendelssohni ja Brahmsi klassikalised palad ning siis nelikümmend minutit õhtusse haaras "Me oleme Põhjamaa lapsed". Rahvale oli tuttav see laul ja selle sõnad, armastatud luuletaja Anna Haava poolt, mida tavaliselt laulis meeskoor. Kuid siin kostis resoluutne identiteedideklaratsioon noorte eesti laste endi poolt. Publiku kirglik vastukaja tõi kaasa kordamise ning sealt edasi, eesti heli-

ÜÜRILE ANDA KORTER

650 eurot kuus

Liivalaia tänav 43-2, Tallinna kesklinnas.

Korter on 65.7 m², 3-toaline, 2 magamistuba, 1 WC.

1 kindel parkimiskoht sisehoovis, värav puldiga.

Saab olla möbleeritud või mitte, kui on oma mööbel.

<https://kinnisvara24.ee/240772061>

maia.karro@elamuskv.ee

loojate, näiteks Tormise ja Eespere laulud hõiskasid tuju veelgi kõrgemale, kuni "Mu isamaa on minu arm algas". Teadsime, et kodumaal oli sellest saanud mitteametlik Eesti hümn, kuna tegelik oli nõukogude võimu ajal keelatud. Poisid laulsid, publik seisis, silmad niisked.

Sellele järgnenud hetkelises vaikuses algas publikust paari häälega spontaane vastukaja Eesti hümniga, "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm", kuni kogu seisev rahvas laulis, põsed pisaratest märjad. Äkki langes rõdult suur sinimust-valge trikoloor. Maestro Venno Laul pöördus publiku poole ja kummardas. Üksildane kõrge naisehää hüdus: "Elagu Eesti!"

Sealt hakkasid poisid laulma "America, the Beautiful" ja veelkord seisis kokkutulnud rahvas ning liitus endi jõuliste hääletega ja taas pisaratega. Selles ruumis avanenud väljaütlemata emotsioonid ja tähendused olid lugematud ja keerulised. Kodumaa kaotus ja pikki aastakümneid kestnud välismaal elamine ühtede jaoks, teiste jaoks aga esimene külaskäik vabadele randadele, mis kõik sulandus veelgi 13. juuni kuupäeva enda traagilise tähendusega. 1941. aastal küüditasid Nõukogude väed kümneid tuhandeid süütuid eestlasi. Aga ometi puhusid just selle New Yorgi visiidi ajal kodumaal vabaduse tuuled koos massiliste kogunemistega Lauluväljakul öö-pika laulmisega – laulud patriotismist, vastu-

panust ja sihikindlusest vaba Eesti nimel, mida keegi päriselt ei suutnud täielikult kujutada ette sellel õhtul.

Valnar Neidre oli kahe-teistkümnendaastane poiss, kes laulis kooris. Täiskasvanuna Eestis, 36 aastat hiljem, meenutab ta, kui hämmastav oli New York – tohutud pilvelõhkujad ja erksad värvid; kuidas tema kodune pere oli "Ameerikasse minevale poisile" kuidagi hankinud mustalt turult spetsiaalse kaamera-filmi. Valdar kinnitas, et kuigi kontserdipaiku oli reisil teisigi, jäi talle meelde eelkõige New Yorgi kontsert. "Kõik kohalikud inimesed olid erakordselt sõbralikud, soojad ja meie poole ulatavad," meenutab ta. Samuti kirjeldab ta, et sai endale ühe väikese sinimust-valge lipukese, mille kohalikud eestlased igale poisile kinkisid (need olid individuaalselt õmmeldud).

"Tundsin selle üle väga uhkust," ütleb Valnar, "sest sel ajal lehvits ju Pika Hermannit tipus veel ENSV punane lipp."

Tänapäeval maailmas, kus juures palju on muutunud, tekitavad Eestist tulevad kollektiivid väliseestlastele endiselt elevust ja tunnustust. Kuid tol 1988. aasta juuniõhtul New Yorgis, kaaluka ajaloo kontekstis, mingi alkeemia transformeeris muusika ja püsiva armastuse kodumaa vastu mis ületas aja ja mere, sellesse unustamatusse ja ainulaadsesse sündmusesse.

dusel lausa 243. Eesti keelt räägib emakeelena 67% ja võõrkeelena 17% rahvastikust.

Lühidalt

Eestis räägitavate keelte arv on alates 2000. aastast oluliselt suurenenud. Kui 2000. aasta rahvaloendusel loendati eri emakeeli kokku 109, siis kümme aastat hiljem ehk 2011. aastal oli neid 157 ja 2021. aasta loen-

Valitsus plaanib õppe-laenu maksimaalse laenu-summa tõstmist 6000 euroni ning tagasimakseperioodi pikendamist. Praegusel õppeaastal on õppelaenu maksimummäär 3000 eurot.